

Čtenářský výzkum s pointou

Irena Prázová, Kateřina Homolová, Hana Landová a Vít Richter: *České děti jako čtenáři*. 1. vyd. Brno: Host, 2014, 136 s. ISBN 978-80-7491-492-8.

Po dlouholetém vyčleňování dětské literatury z celkového literárního kontextu, které bylo navíc umocněno častou autorskou inklinací k ideologickým a didaktizujícím účelům, se literatuře pro děti a mládež nyní snad konečně podařilo etablovat jako rovnocenná část národního písemnictví. Přesto jí však, jakkoliv snazší by to bylo, nelze upřít určitá specifika, která jsou spojena především s dětským adresátem. Proto je jakýkoliv počin soustředící se na dětské čtenářství hodný pozornosti, a to obzvláště v současné době, pro niž je charakteristická proměna lidské komunikace spjatá s dominancí nových médií.

Nelehkého úkolu posloužit literatuře pro děti a mládež výzkumem dětského čtenářství se ujal Knihovnický institut Národní knihovny České republiky. O jeho mimořádné kompetenci pro tento úkol svědčí jím pravidelně organizované celostátní průzkumy zaměřené na vztah dospělé populace ke knihám, četbě, čtenářství a knihovnám.¹ Šetření orientované na děti ve věku od 9 do 14 let bylo připraveno v roce 2013, o rok později bylo navíc doplněno průzkumem zaměřeným na čtenáře ve věku od 6 do 8 let. Komentář a interpretaci výsledků obou těchto výzkumů, provedených firmou Mediaresearch, přináší kniha *České děti jako čtenáři* vydaná v roce 2014 nakladatelstvím Host.

Přidanou hodnotou a často i klíčovým faktorem rozhodujícím o smysluplnosti podobných výzkumů bývá zpravidla návaznost na předešlé projekty, která umožňuje vřadit získané údaje do delšího časového horizontu. Autoři Irena Prázová, Kateřina Homolová, Hana Landová a Vít Richter úvodem předesílají, že jejich šetření je zcela originální („průzkum České děti jako čtenáři byl svým zaměřením, komplexností a reprezentativností prvním průzkumem tohoto

1) Průzkumy jsou ve spolupráci s Ústavem pro českou literaturu Akademie věd České republiky, v. v. i., pořádaný již od roku 2007. Interpretace výsledků výzkumu vychází vždy knižně, zpravidla v nakladatelství Host.

typu v České republice²⁾, nepopírají však inspiraci Gabalovým průzkumem dětského čtenářství z roku 2003³⁾, který srovnání současné situace se stavem před deseti lety umožňuje alespoň „v některých aspektech“⁴⁾. Ostatně právě srovnání s unikátním sociologickým výzkumem Ivana Gabala bylo autory určeno jako jeden z výzkumných cílů.

Lze však ocenit, že mimo Gabalovo šetření našli autoři i další studie (domácí i zahraniční), s nimiž je možno výsledky nejnovějšího výzkumu porovnat. Komparaci je věnována poslední kapitola knihy pojmenovaná Srovnání s výzkumy dětského čtenářství doma i v zahraničí. Je zřejmé, že jednotlivé výzkumy se liší jak obsahově, tak metodicky, přesto se však autorům podařilo vysledovat shodné trendy s univerzální platností (mezi nimi vyniká pozitivní vliv předčítání v raném věku a větší nadšení pro čtení u dívek než u chlapců⁵⁾). Uvedena je i komparace s kontinuálním domácím výzkumem čtenářství dospělých, pro jejíž potřeby byla vybrána pouze určitá data. Srovnání se zahraničními výzkumy plně reflektuje odlišná kulturní prostředí (především v případě Spojených států amerických), jako zajímavé zjištění se může například jevit pohled amerických rodičů na knihovnu jako na bezpečné místo, v němž jejich děti mohou trávit volný čas (tento postoj se v českém průzkumu výrazně neobjevil). Závěrem dochází k pokusu o srovnání s průzkumem PISA, v němž byla čtenářská gramotnost v roce 2012 vedlejší testovanou oblastí. Tohoto šetření se zúčastnily členské země OECD včetně České republiky, jeho cíl se však od cíle výzkumu *České děti jako čtenáři* liší (PISA se zaměřovala na čtenářskou gramotnost, zatímco nový výzkum cílil na postoje a názory dětí na knihy a čtení). Přestože by tedy přímé srovnání dat bylo problematické, ne-li nemožné, sledování korelace mezi subjektivními názory a objektivně měřitelnými dovednostmi by bylo jistě zajímavé. Autoři však v tomto případě srovnávají pouze okrajově; nalézání souvislostí mezi zájmem o čtení a čtenářskou kompetencí totiž nebylo jejich původním záměrem.

Pomyslnou pointu knihy však tvoří závěrečná doporučení. Lze ocenit uvědomělou snahu autorů o trojkolejnost: sekce je rozdělena na tři části, přičemž každá z nich je určena jednomu ze tří nejvýznamnějších subjektů, které zájem

2) PRÁZOVÁ, Irena, Kateřina HOMOLOVÁ, Hana LANDOVÁ a Vít RICHTER: *České děti jako čtenáři*. 1. vyd. Brno: Host, 2014, ISBN 978-80-7491-492-8, s. 11.

3) GABAL, Ivan a Lenka HELŠUSOVÁ: *Jak čtou české děti: analýza výsledků sociologického výzkumu*. Praha: Gabal, Analysis & Consulting, 2003.

4) PRÁZOVÁ, Irena, Kateřina HOMOLOVÁ, Hana LANDOVÁ a Vít RICHTER: *České děti jako čtenáři*. 1. vyd. Brno: Host, 2014, ISBN 978-80-7491-492-8, s. 11.

5) Tamtéž, s. 84.

děti o četbu ovlivňují (rodina, škola a knihovna). Doporučení jsou formulována velmi konkrétně a nabízí širokou škálu podnětů (od očekávatelných až po překvapivé) pro všechny strany tohoto čtenářského trojúhelníku.

České děti jako čtenáři nejsou pouhým shrnutím výzkumných výsledků s odborně strohým komentářem. Naopak: autorům se podařilo výsledky šetření plně zužitkovat a přehlednou a čtivou (!) formou objevit pro veřejnost. Čtenářský komfort je umocněn vhodným strukturováním textu: po důkladném popisu metodiky výzkumu následují kapitoly věnující se postupně jednotlivým okruhům (např. čtenářské chování, preference, zázemí v rodině aj.), přičemž na konci každé kapitoly jsou konkrétní výsledky pečlivě interpretovány. Následná komparace vřazuje výzkum do souvislostí napříč časem i kontinenty, závěrečná doporučení odhalují potenciál celého projektu a korunují snahu všech, kdo byli do projektu zapojeni.

Snad jen již výše zmíněný pokus o komparaci výsledků šetření se studií PISA nastiňuje otázku, zda by propříště nebylo v případě podobných výzkumů dětského čtenářství lepší neomezovat se na pouhé postoje a názory respondentů, ale zahrnout do šetření i studie týkající se čtenářských kompetencí a gramotnosti dětí (diskuse o zavedení širšího pojetí pojmu čtení, který by za součást čtenářské kompetence považoval i motivační, emocionální a interaktivní dimenze čtení, proběhla v souvislosti se studii PISA již dříve v Německu⁶).⁷

Knih *České děti jako čtenáři* mapuje současný stav dětského čtenářství v České republice a odhaluje základní tendence v jeho vývoji (např. vzrůstající podíl dětí, které knížky nečtou nikdy, pokles dětských návštěvníků veřejných i školních knihoven aj.). Autoři bezpochyby odvedli pro mnohdy opomíjenou dětskou literaturu užitečnou práci. Otevřené nicméně zůstává další zúročení této práce na poli distribuce získaných výsledků rodičům (lze předpokládat, že školy a knihovny si ke knize cestu najdou samy).

Marie Mokrá

6) Srov. *Čtenářství, jeho význam a podpora: výzkum, teorie a praxe v České republice a Spolkové republice Německo: přednášky z odborného semináře pořádaného Svazem knihovníků a informačních pracovníků ČR a Goethe Institutem Praha dne 19. listopadu 2007 v Goethe Institutu v Praze = Lesen, seine Bedeutung und Förderung: Forschung, Theorie und Praxis in der Tschechischen Republik und in der Bundesrepublik Deutschland: Vorträge aus dem Fortbildungstag, veranstaltet durch das Goethe-Institut Prag und den Fachverband Bibliothek und Informati*. Praha: Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR, 2008, 83 s. ISBN 80-85 851-18-0

7) V tomto případě polemizujeme pouze o charakteru výzkumu, nikoliv o knize samotné, té pochopitelně nelze tento nedostatek vytknout.

